

Opleiden tot 'katholieken van de daad'

De dominicanen en de Sociale School van Heverlee-Leuven

ANTON MILH

Door doffe, vergeten voorsteden
Met tranen van ellende van die voorsteden,
En gore sloppenwijken
En haat en nijd tussen de buren
Gezinnen die zich op elkaar verkijken
En stelen van wie zelf gebrek verduren,
Ronkt, diep op binnenplaatsen, almaar door,
Het hijgende en doffe koor
Van hallen en symmetrische fabrieken.¹

In deze strofe uit het gedicht *Fabrieken*, opgenomen in de bundel met de veelzeggende titel *Tentakelsteden* uit 1895, drukt Emile Verhaeren uit welke indruk de stad op hem maakte: fabrieken die nooit stilliggen, een grauwe banlieue, armoede en miserie, moreel verval. De hedendaagse lezer die zich na deze verzen nog geen beeld voor de geest kan halen, dient maar de film *Daens* van Stijn Coninx (1992) op te zetten om te zien hoe kapitalisme en industrialisatie aan het einde van de 19de eeuw voor een klein deel van de bevolking hadden gezorgd voor een enorme welvaart; een welvaart echter waarvoor vele mannen, vrouwen en kinderen zich moesten kromwerken gedurende lange dagen in dikwijls gevaarlijke omstandigheden, met enkel het vooruitzicht op een hongerloon. Een antwoord vanuit de arbeidersmassa op deze sociale wantoestanden kon dan ook niet uitblijven. Velen zagen heil in de socialistische ideologie, waarin een radicale breuk met de gevestigde klassenmaatschappij en een machtsherverdeling in het voordeel van de arbeiders werd gepropageerd.

In tegenstelling tot de socialisten leken de katholieken geen afdoend antwoord te vinden op de uitdagingen op sociaal gebied. Rijke, conservatieve katholieken zwoeren bij caritatieve initiatieven, gecombineerd met het corporatisme, een denkstroming die een maatschappijindeling wilde waarin de onderscheiden standen (boeren, arbeiders,

¹ Vertaling door S. van den Brecht van "Par à travers les faubourgs lourds / Et la misère en pleurs de ces faubourgs, / Et les troubles et mornes voisinages, / Et les haines s'entre-croisant de gens à gens / Et de ménages à ménages, / Et le vol même entre indigents, / Grondent, au fond des cours, toujours, / Les haletants battements sourds / Des usines et des fabriques symétriques", uit het gedicht *Les usines*, opgenomen in E. VERHAEREN, *Hallucinerend platteland & Tentakelsteden. Les Campagnes hallucinées & Les Villes tentaculaires*, ed. S. VAN DEN BRECHT, Leuven, 2013, 75–77, p. 75–76. De aanzet voor dit artikel werd gegeven in een gesprek met Fons Smets, Jacques Perquy en Mathijs Lamberigts, dat plaatsvond op 28 januari 2016 te Kessel-Lo. Ik wil hen, alsook p. Mark De Caluwe, hartelijk danken voor hun hulp bij het tot stand komen van deze bijdrage.

grondbezitters...) elk hun eigen plaats hadden en als de delen van één lichaam dienden samen te werken. Het katholicisme moest als het cement tussen de stenen van dit 'standenhuis' fungeren. De achterliggende gedachte was dat men door zo'n maatschappijindeling gedeeltelijk kon terugkeren naar het Ancien Régime, naar de periode vóór de Franse Revolutie. Die Franse Revolutie werd door vele katholieken immers gezien als de oorzaak van de sociale problematiek zoals men die aan het einde van de 19de eeuw kende.

Concreet betekende het corporatisme evenwel een gewillige onderwerping van de arbeiders aan de 'hogere' standen, en aldus een "institutionalisering van het paternalisme"². De conservatieve katholieke politicus Joris Helleputte zette voor zijn interpretatie van het corporatisme sterk in op het vormen van gilden: vakverenigingen bestaande uit arbeiders én patroons, geïnspireerd door de gilden uit de middeleeuwse bloeiperiode van de Vlaamse steden. Ook dit was echter een "middel om de arbeidersontvoogding onder controle van de bourgeoisie te houden", waarbij de sociale inzet van die burgerij minstens ten dele was "ingegeven door een diepe socialistenhaat, [eerder] dan door de reële bekommernis bij te dragen tot de sociale en materiële ontvoogding van de arbeidersklasse"³.

Binnen eigen katholieke kringen stootte deze denkrichting steeds meer op verzet. Het democratische en syndicalistische gedachtegoed won terrein. Langzaam groeide het inzicht dat de bevoogdende aanpak onvoldoende was om de achterstand op de socialisten in te halen. Om écht iets voor de arbeiders te betekenen, diende men een aparte arbeidersbeweging te organiseren die oog had voor de rechten van de arbeiders, en niet – zoals de gilden – op een verdoken manier de agenda van de patroons diende.

De encyciek *Rerum Novarum* – "de grote keure van de sociale orde"⁴ –, gepromulgeerd in 1891, nam de sociale wantoestanden ernstig en schiep het kader waarin autonome arbeidersorganisaties mogelijk werden. In 1891 werd de Belgische Volksbond⁵ gesticht door Helleputte, die in deze vereniging organisaties en privépersonen wilde samenbrengen rond zijn corporatistisch project. Vier jaar later werd hij echter vervangen door Arthur Verhaegen, die ook corporatist was maar inzag dat Helleputtes gildenideaal niet werkte. De Volksbond o.l.v. Verhaegen schaarde

- 2 J. BREPOELS, *Wat zoudt gij zonder 't werkvolk zijn? De geschiedenis van de Belgische arbeidersbeweging 1830–2015*, Leuven, 2015, p. 160. Naast het aangehaalde werk van Brepoels verwijs ik ook graag naar P. GÉRIN, *Sociaal-katholicisme en christen-democratie*, in E. GERARD (ed.), *De christelijke arbeidersbeweging in België*, dl. 1, Leuven, 1991, 56–113; J. DE MAEYER, *De Belgische Volksbond en zijn antecedenten*, in E. GERARD (ed.), *De christelijke arbeidersbeweging*, dl. 2, 18–65, p. 18–41 en J. DE MAEYER, *De ultramontanen en de gildenbeweging 1875–1896: het aandeel van de Confrérie de St.-Michel*, in E. LAMBERTS (ed.), *De Kruistocht tegen het Liberalisme. Facetten van het ultramontanisme in België in de 19de eeuw*, Leuven, 1984, 222–267, p. 237–259 als achtergrondliteratuur bij deze inleidende paragrafen.
- 3 J. BREPOELS, *Wat zoudt gij zonder 't werkvolk zijn?*, p. 161.
- 4 Naar het woord van paus Pius XI, dat ook de titel werd van een boek dat pater Constant Van Gestel wijdde aan de encyciek (*De grote keure van de sociale orde. Rerum Novarum historisch ingeleid en toegelicht*, Antwerpen – Bilthoven, 1951).
- 5 Over de Belgische Volksbond, zie J. DE MAEYER, *De Belgische Volksbond*, p. 41–63.

zich samen met het Belgische episcopaat achter de idee van de zelfstandige verenigingen voor en door christelijke arbeiders. Ondanks conservatieve weerspanningheid zouden de ideeën die in *Rerum Novarum* pauselijke steun hadden gekregen, nu verwezenlijkt worden.

De Belgische bisschoppen hadden ingezien dat het hoog tijd was om doortastend op te treden inzake de sociale kwestie. In 1903 werd de jonge dominicaan Georges Ceslas Rutten door de bisschoppen aangesteld om de christelijke syndicale beweging in haar ontwikkeling te ondersteunen en te leiden. Rutten zou zich hier onverdroten voor inzetten, met een ongekend succes tot gevolg. Zijn inzet en verwezenlijkingen op sociaal-syndicaal vlak lijnen het spectrum af waarbinnen het latere project van de Sociale School moet worden gezien.

Pater Rutten en de uitbouw van de christelijke arbeidersbeweging

De in 1875 te Dendermonde geboren Georges Rutten trad in 1890 in bij de dominicanen – hij was toen dus amper zestien jaar oud. Bij zijn intreden kreeg hij de kloosternaam Ceslas. Gedurende zijn theologische opleiding volgde hij, samen met zijn confrater Laurentius Perquy (over wie verderop meer), lessen aan de pas opgerichte School voor Politieke en Sociale Wetenschappen van de Leuvense universiteit.⁶

Pater Constant Van Gestel heeft in een artikel over *De Vlaamse Dominicanen en de Sociale Scholen van Leuven* (1971) geschreven dat Rutten en Perquy samen een aanvraag hadden ingediend bij hun lokale en provinciale oversten om aan de School te mogen studeren, maar dat dit hen geweigerd werd. Daarom zouden zij zich rechtstreeks gewend hebben tot de magister-generaal van de orde (op dat moment de Oostenrijker Andreas Frühwirth; *niet* de Fransman Vincent Jandel, zoals Van Gestel schrijft). De magister-generaal zou hun dan wel de toelating hebben verleend om deze studies aan te vangen.⁷

Ruttens broer Adolf, die eveneens studeerde aan de School voor Politieke en Sociale Wetenschappen, situeert de weigering van de lokale en provinciale oversten echter op een ander punt. Voor zijn doctoraat in de Politieke en Sociale Wetenschappen wilde de jonge pater Rutten (hij was in 1898 tot priester gewijd) immers veldwerk gaan verrichten in de Waalse steenkoolmijnen. Van zijn directe oversten kreeg hij echter de boodschap dat “de zending der predikheren er niet in bestond kolen op te halen en dat dit soort apostolaat wel enigszins buiten het Dominikaans werkterrein viel”⁸. Daarop schreef pater Rutten een brief naar de algemeen overste die, toen hij enkele weken later naar België kwam, een on-

6 L. WAELEKENS, F. STEVENS & J. SNAET, *Geschiedenis van de Leuvense rechtsfaculteit*, Brugge, 2014, p. 189.

7 C. VAN GESTEL, *De Vlaamse Dominicanen en de Sociale Scholen van Leuven*, in *Dominikaans Leven* 27 (1971) 133–139, p. 134.

8 A. RUTTEN, *Herinneringen aan mijn broeder*, in A. BRYN et al., “De Witte Generaal”, Antwerpen, 1952, 12–20, p. 18.

derhoud met hem had en hem toestemming gaf "om naar de mijnen te gaan en daar zijn apostolaat uit te oefenen"⁹. Ik heb geen bronnen gevonden die een van de twee versies bevestigen of tegenspreken. Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of er in het archief van het generaalat in Rome hierover nog enige informatie te vinden valt. Persoonlijk ben ik geneigd de versie van Adolf Rutten aan te nemen, omdat deze veel details geeft, terwijl Van Gestel zich in zijn relaas in eerder algemene termen uitdrukt.

Hoe het ook zij, pater Rutten behaalde in 1900 de doctorstitel met een proefschrift getiteld *Nos grèves houillères et l'action socialiste d'après une enquête faite surplace* (uitgeg. bij Goemaere te Brussel). Door persoonlijke waarneming "surplace" tot een van de belangrijkste bronnen van zijn studie te maken, schreef hij zich in in de methodologische denkrichting van zijn promotor, professor Victor Brants.¹⁰

In februari 1901 sprak pater Rutten op de jubelviering ter gelegenheid van de tiende verjaardag van de Sociale Studiekring en Sprekersbond der Leuvense studenten.¹¹ In zijn toespraak vinden we elementen terug die zowel zijn studiewerk als zijn latere verwezenlijkingen voor de syndicale zaak typeren. Verschillende malen riep hij in zijn spreekbeurt op om naar de arbeiders toe te gaan en zelf polshoogte te nemen van de armzalige situatie waarin de meesten zich bevonden. Hij beschouwde het als de taak van de katholieke burgerij om het vertrouwen van de arbeiders terug te winnen door oprecht hun belangen te verdedigen. In het vervolg van zijn spreekbeurt werd dan een deel van zijn agenda voor de komende twee decennia duidelijk: "Doch vooral [...] is het volstrekt noodig dat gij een kleine kern van werklieden bijeenroepet die gij onderwijst, en die de bemiddelaars zullen zijn tusschen U en het volk"¹².

Binnen de Belgische Volksbond was tegen het einde van de 19de eeuw steeds meer aandacht uitgegaan naar de arbeidersorganisaties. In deze atmosfeer werkte pater Rutten mee aan een *Verslag over den toestand der bestaande christene beroepsverenigingen* (Gent, 1901). De sterkste kern van christelijk syndicalisme lag in Gent, waar in 1886 een Antisocialistische Katoenbewerdersbond was opgericht. Aanvankelijk was dit een neutrale organisatie die alle antisocialisten groepeerde, maar later kreeg de bond een duidelijk katholiek profiel. Ook Rutten hield zich in deze periode op in de Arteveldestad, en zag dus de eerste kern van de christelijke arbeidersbeweging van nabij ontkiemen. Op de congressen van de Volksbond pleitte de pater verschillende malen voor centralisatie in de christe-

9 A. RUTTEN, *Herinneringen*, p. 18.

10 Brants baseerde zich hiervoor op het sociale denken van de Fransman Frédéric Le Play (K. MEERTS, *Brants, Victor Leopoldus Jacobus Ludovicus*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek* dl. 11 (1985) 79–83, p. 80).

11 Over deze Studiekring, zie het artikel van L. GEVERS, *Studenten en sociale kwestie. De "Sociale Studiekring en Sprekersbond der Leuvense studenten" ten tijde van Leo XIII*, in *Onze Alma Mater* 30 (1976) 222–244.

12 J. VAN DEN EYNDE, *Verslag over de werkzaamheden van de Sociale Studiekring en Sprekersbond, gedurende het schooljaar 1900–1901*, in *Annuaire de l'Université Catholique de Louvain* 66 (1902) 134–141, p. 138–139.

lijke arbeidersbeweging, de publicatie van degelijke militantenbladen en de vrijstelling van zogeheten 'propagandisten'.¹³

Om dit op duurzame wijze te bekomen, stichtte hij in 1904 het Algemeen Secretariaat der Christelijke Beroepsverenigingen, dat werd geruggesteund door zowel de bisschoppen als de katholieke burgerij.¹⁴ Het Secretariaat was zelf géén syndicale organisatie, maar wilde de bestaande christelijke arbeidersverenigingen ondersteunen en er nieuwe oprichten. De ondersteuning bestond voornamelijk uit het verspreiden van propaganda en de vorming van lokale verantwoordelijken (waarbij men er dus op hamerde dat deze bij voorkeur voor hun taak werden vrijgesteld). Het Secretariaat was gevestigd in de Holstraat, achter het toenmalige Gentse dominicanenklooster. Rutten had er de leiding over en werd bijgestaan door zijn confrater Ludovicus Nuyens, die als zijn secretaris optrad. In 1908 werd, naar een idee gelanceerd vanuit Ruttens Secretariaat, de eerste editie van de Sociale Weken georganiseerd (waarvan gelijktijdig een Vlaamse versie doorging in Leuven en een Waals-Franstalige in Fayt-lez-Manage bij La Louvière).¹⁵ De Sociale Weken zouden decennialang het vormings- en ontmoetingsmoment blijven van leiders en propagandisten uit de christelijke syndicale en sociale beweging.

Het Secretariaat vormde ook de drijvende kracht achter de centralisatie binnen de christelijke arbeidersbeweging, in de overtuiging dat men enkel samen-georganiseerd iets kon bereiken en wegen op het beleid. In 1912 werd het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) opgericht, als nationale koepelorganisatie voor christelijke arbeidersverenigingen. Er was een duidelijke institutionele band tussen het ACV en het Secretariaat: het ACV moest het Secretariaat geldelijk ondersteunen, en het Secretariaat behield het voorrecht de secretaris voor het ACV aan te leveren. Hoewel pater Rutten in 1910 een stap had teruggezet, was de centralisatie die in 1912 werd voltooid voor het grootste deel aan hem schatplichtig. De pater "bleef een veelgevraagd maar dikwijls verontschuldigd spreker voor grote gelegenheden [...] Ook trad hij nog op als ultieme bemiddelaar bij sociale conflicten. Hij bleef de ongekroonde morele leider van de christelijke vakbeweging".¹⁶ Op tien jaar tijd was hij erin geslaagd het aantal arbeiders aangeslo-

13 Voor een omschrijving van het begrip 'propagandist', zie J. DE VUYST, *Van Propagandist tot Sociaal Werker. Een historische terugblik op de sociaal-werkopleiding aan de 'Centrale Hogeschool voor Christene Arbeiders' te Heverlee* (masterproef Sociaal Werk, Universiteit Gent), Gent, 2015, p. 14–16.

14 J. Basijs stelt dat Ruttens grote verwezenlijking "de bekering van de burgerij" is geweest, m.a.w. hen van de noodzaak van een zelfstandige christelijke arbeiderbeweging overtuigd te hebben (J. BASIJS, *Pater Rutten als mens*, in A. BRYs et al., "De Witte Generaal", 5–11, p. 6; cf. J. MAMPUYS, *De propaganda van pater Rutten voor de christelijke vakbeweging 1900–1914*, in J. MAMPUYS (ed.), *Voor Kerk en werk. Opstellen over de geschiedenis van de christelijke arbeidersbeweging 1886–1986*, Leuven, 1986, 105–135, p. 118–121).

15 Over de Sociale Weken, zie J. NEUVILLE, *Il y a 50 ans naissaient les 'Semaines Sociales' belges*, in *Les Dossiers de l'Action Sociale Catholique* 35 (1958) nr. 1, 27–42 en R. DE MAN, *Pater Rutten en de Sociale Weken*, in A. BRYs et al., "De Witte Generaal", 52–58.

16 J. MAMPUYS, *Aan de oorsprong van het Algemeen Christelijk Vakverbond. Het Algemeen Secretariaat der Christelijke Beroepsverenigingen 1904–1912*, in E. GERARD & J. MAMPUYS (ed.), *Voor Kerk en werk*, 137–197, p. 186. Reeds in 1909 schreef Martin Stanislas Gillet, de latere magister-generaal van de orde, het volgende over Rutten: "Sa réputation a déjà franchi la frontière. On le consulte partout" (M. S. GILLET, *Les dominicains: leur raison d'être*, Parijs – Rijsel – Brugge – Rome, 1909, p. 64).

ten bij christelijke vakverenigingen te vertienvoudigen (van zo'n 10.000 in 1904 tot 100.000 aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog). Na de Eerste Wereldoorlog was het ook weer pater Rutten die zorgde voor een doorstart van het zwaar gehavende ACV.¹⁷

Nood aan een kaderschool

Vanuit het Secretariaat werd dus gehamerd op de vorming van propagandisten, die de plaatselijke afdelingen moesten ondersteunen en animeren. Hiervoor werd er een heuse studiedienst uitgebouwd. Ook de organisatie van de Sociale Weken, waarop pater Rutten zelf verschillende lessen gaf, moet binnen dit streven verstaan worden. Rutten publiceerde tevens boeken en artikels om de studie van de sociale kwestie te bevorderen, waaronder een *Handboek voor Sociale Studiën* (Gent, 1911) dat meteen ook verscheen in het Frans (*Petit manuel d'études sociales*).¹⁸ Hij doorkruiste het land om spreekbeurten te geven over actuele kwesties en prangende vragen op sociaal gebied.

Reeds voor de Eerste Wereldoorlog werd het plan opgevat om dit soort initiatieven te bundelen in een permanent organisme, meer bepaald een 'sociale school', die propagandisten en leidinggevers voor de christelijke arbeidersbeweging zou opleiden (dus: een kader-school). In 1914 werd hiertoe met succes een eerste collecte gehouden, maar door de oorlog dienden de plannen voorlopig opgeborgen te worden. In 1920–1921 werden er, onder impuls van de socialistische minister van Justitie Emile Vandervelde, enkele koninklijke besluiten uitgevaardigd die een wettelijk kader creëerden voor de organisatie van de studies van 'maatschappelijk dienstbetoon'. Binnen dit kader zou een beperkt aantal scholen een erkenning krijgen, die dan financiële ondersteuning zouden krijgen vanwege de staat. Een duidelijke ideologisch-levensbeschouwelijke kleuring van deze scholen was toegestaan.

Pater Rutten en enkele gelijkgestemden oordeelden dat deze gelegenheid moest worden aangegrepen. In januari 1922 werd een vergadering belegd om de zaak te bespreken. Men besloot een 'Centrale Hogeschool voor Christene Arbeiders' (verder 'Sociale School' genoemd, de naam waaronder de School in de volksmond bekend stond) op te richten te Leuven, omdat er in deze stad reeds expertise op sociaal ge-

¹⁷ Voor deze paragrafen heb ik mij gebaseerd op J. MAMPUYS, *Aan de oorsprong*; J. MAMPUYS, *De propaganda van pater Rutten*; J. MAMPUYS, *De christelijke vakbeweging*, in E. GERARD (ed.), *De christelijke arbeidersbeweging*, dl. 2, 146–271, p. 146–164; E. GERARD, *Ontplooiing van de christelijke arbeidersbeweging (1904–1921)*, in E. GERARD (ed.), *De christelijke arbeidersbeweging*, dl. 1, 114–171; H. VAN VELTHOVEN, *Scheurmakers & Carrièreisten. De opstand van christendemocraten en katholieke flaminganten 1890–1914*, Kalmthout, 2014, p. 194–201; J. VERSTRAELEN, *Twee bouwmeesters van het christelijk syndicalisme: Rutten en Arendt*, in S. H. SCHOLL & F. RICHARD (ed.), *Zij bouwden voor morgen. Figuren uit de christelijke arbeidersbeweging*, Brussel, 1966, 59–87, p. 61–78 en F. PRIMIS, *Pater Rutten vóór de eerste wereldoorlog*, in A. BRYN et al., *"De Witte Generaal"*, 23–27.

¹⁸ In 1930 publiceerde hij ook nog een *Manuel d'études et d'action sociales à l'usage du jeune clergé* (Luik); zie C. E. M. STRUYKER BOUDIER, *Wijsgerig leven in Nederland en België*, dl. 2: *De dominicanen*, Nijmegen – Baarn, 1986, p. 150–151 en C. VAN GESTEL, *Pater Rutten als denker, schrijver en redenaar*, in A. BRYN et al., *"De Witte Generaal"*, 67–82, p. 73–74.

bied aanwezig was (denkend aan de School voor Politieke en Sociale Wetenschappen) en omdat Leuven dichtbij Brussel lag, “centrum van de sociale werken en dus studieterrein”. Pater Rutten werd belast met het indienen van een aanvraag bij het ministerie om een toelage te bekomen, terwijl zijn confrater Laurentius Perquy de opdracht kreeg om uit te kijken naar een geschikte locatie en aangesteld werd tot secretaris van de beheerraad van deze Sociale School.¹⁹

Vooraleer verder in te gaan op de opstart en de uitbouw van de Sociale School, willen we hier eerst onze blik richten op pater Perquy, haar stichter en bezieler gedurende twee decennia. Jules Perquy werd in 1870 geboren te Brugge. Na zijn humaniora werkte hij een tijdlang als bediende, tot hij in 1893 intrad bij de dominicanen, waar hij de kloosternaam Laurentius kreeg. In 1899 werd hij tot priester gewijd. Samen met zijn jongere confrater Rutten studeerde hij aan de Leuvense School voor Politieke en Sociale Wetenschappen. Door verantwoordelijkheden binnen de orde behaalde hij zijn doctorstitel pas in 1904, op een proefschrift getiteld *La typographie à Bruxelles au début du XXe siècle* (uitgeg. bij Schepens te Brussel). Ook zijn promotor was prof. Brants.

Perquy was een geboren organisator; of zoals pater Van Gestel ooit over hem schreef: “Zijn aanleg dreef hem eerder naar een rusteloze en toch beheerste actie en dit op verschillende terreinen: in zijn orde werd hij voortdurend belast met hogere functies; hij was prior in vijf verschillende kloosters, bouwde of vergrootte de gebouwen ervan, was gedurende zeven jaar directeur van Geloofsverdediging te Antwerpen; tegelijkertijd was hij lesgever aan de Katholieke Sociale Scholen voor vrouwen te Brussel en ook aan de Hogeschool voor vrouwen te Antwerpen”²⁰. Toen het Secretariaat van pater Rutten in 1919 werd overgeplaatst van Gent naar Brussel, raakte ook pater Perquy erbij betrokken. Het was in die hoedanigheid dat hij meewerkte aan de oprichting van de Sociale School te Leuven.

Opstart en uitbouw van de Sociale School onder leiding van pater Perquy

Op 1 mei 1922 gingen de lessen aan de twee scholen – er was nl. een Nederlandstalige school én een Franstalige tegenhanger – van start (voor

19 Uit het vergaderingsverslag, aangehaald in A. SMETS, *Herkomst, werkterrein en waardering van de maatschappelijk assistent. Een onderzoek bij de afgestudeerden van de 'Centrale Hogeschool voor Christelijke Arbeiders'* (proefschrift Politieke en Sociale Wetenschappen, K.U. Leuven), Leuven, 1960, p. 52.

20 C. VAN GESTEL, *Perquy, Jules*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek* 2 (1966) 680–682, p. 681. Over Perquy, zie verder J. VERSTRAELEN, *Op nieuwe banen met het A.C.W.: Colens, Perquy, Brys*, in S. H. SCHOLL & F. RICHARD (ed.), *Zij bouwden voor morgen*, 129–160, p. 145–152; C. VAN GESTEL, *De Vlaamse Dominicanen*, p. 134–136; C. VAN GESTEL, *De Dominicanen, apostels op sociaal gebied*, in *Dominikaans Leven* 17 (1961) 5–12, p. 8–10; G. VAN BULCK, *De bijdrage van pater Perquy aan de christelijke arbeidersbeweging* (eindverhandeling Politieke en Sociale Wetenschappen, K.U. Leuven), Leuven, 1968, in het bijzonder hoofdstuk IV; P. W. SEGERS, *Schetsen en Portretten*, Brussel, 1973, p. 117–120 en C. E. M. STRUYKER BOUDIER, *Wijsgerig leven*, dl. 2, p. 150.

de eenvoudigheid zullen wij hier spreken van 'de School' terwijl we het dus eigenlijk over twee scholen hebben). Omdat pater Perquy, die inmiddels benoemd was tot directeur, nog geen geschikte locatie had gevonden, werden de lessen georganiseerd in het H. Geestcollege, het Amerikaans College en in de lokalen van de Christelijke Maatschappelijke Werken van het arrondissement Leuven. Ondanks de oproep aan de arbeidersverenigingen om militanten door te sturen naar de School, waren er bij aanvang slechts twaalf leerlingen. Zes waren uit Leuven en omgeving afkomstig en volgden de lessen dus als externen, terwijl de zes overige studenten op hotel verbleven. Men moest voornamelijk beroep doen op docenten van de School voor Politieke en Sociale Wetenschappen om de vakken te geven. Enkele dagen na de officiële start stuurde Perquy een 'brandbrief' naar de leiders der christelijke arbeidersbeweging, met de dringende oproep om meer studenten naar de School te sturen. Later zou Perquy over deze beginperiode zeggen dat hij de School had gesticht "zonder geld, zonder lokalen, zonder professoren, zonder studenten"²¹.

Sommige van deze problemen zouden van chronische aard blijken. Zo werd bij de zestigste verjaardag van de Sociale School in 1982 de verhouding tussen de School en het ACV ten dele als volgt omschreven: "Vanuit de beweging werd en wordt door sommigen af en toe wreevel geuit over de soms te intellectualistische, te elitaire of te linkse ingesteldheid van sommige leerkrachten en afgestudeerden. Vanuit de school werd in het verleden nogal eens geklaagd over de *te geringe financiële inspanning vanwege de beweging*, maar vooral – en dit ook nu nog – over haar *te geringe inspanning voor de verwijzing van sociaal bewogen jongeren naar de school*"²². Het ACV en het in 1921 gestichte Algemeen Christelijk Werknemersverbond (ACW) waren doorheen de jaren wel steeds de hoofdsponsors van de School, aangevuld met financiële middelen van de bisdommen, gemeente- en provinciebesturen en rijke katholieke burgers. Studenten én leraars werden door Perquy uitgezonden op 'bedeltocht' en christelijke arbeiders konden 'hun' School een duwtje in de rug geven door steunzegels te kopen. Dat er vanuit het ACV en het ACW weinig studenten werden aangeleverd, had in de eerste plaats te maken met het gegeven dat zij zelf verlegen zaten om goed personeel, en dat zij dan ook niet graag hun jonge en bekwame krachten voor enkele jaren naar Leuven stuurden.

De problemen bleven bij de stichting in 1922 evenwel niet beperkt tot een gebrek aan geld en een gebrek aan studenten. Ook de benoeming van pater Perquy tot directeur stootte op enige weerstand. In sep-

21 Aangehaald in A. SMETS, *Herkomst*, p. 48. De paragrafen over de beginjaren van de Sociale School zijn gebaseerd op A. SMETS, *Herkomst*, p. 29–66 en D. KEYMOLEN, *Terugblik op beginjaren Centrale Hogeschool voor Christelijke Arbeiders*, in *De Gids op maatschappelijk gebied* 88 (1997) 603–620.

22 *Ten geleide*, in *De Gids op maatschappelijk gebied* 73 (1982) 475 (eigen cursivering). Het was dus geenszins zo dat pater Perquy de leergangen aan de School liet aanvangen "na de traditionele moeilijkheden van plaats, geld en leerlingen overwonnen te hebben", zoals S. H. Scholl heeft geschreven (S. H. SCHOLL, *België*, in S. H. SCHOLL (ed.), *150 jaar katholieke arbeidersbeweging in West-Europa 1789–1939*, Brussel, 1961, 55–101, p. 92).

tember 1922 werd pater Ceslas Rolin als provinciaal opgevolgd door pater Hyacinthus Parijs. Bij deze gelegenheid vroeg pater Parijs aan zijn voorganger advies over de rol van de dominicanen in de Sociale School. Rolin antwoordde hem dat hij wat betreft Perquys post als directeur van de School voor een voldongen feit was geplaatst. Hij was evenwel geneigd dit te aanvaarden, maar onder de strikte voorwaarden dat men verder bleef zoeken naar een andere directeur en dat pater Perquy deze functie niet langer zou opnemen dan noodzakelijk was. Op het einde van zijn brief benadrukte Rolin dat hij de oprichting van de School een goed initiatief vond en dat hij de inzet van de stichters bewonderde, maar dat hij vreesde dat dit engagement niet te combineren viel met het kloosterleven.²³

Tussen de papieren die betrekking hebben op de stichting van de Sociale School, staat er echter niets vermeld over de zoektocht naar een andere directeur. Vermoedelijk drong pater Rutten er sterk op aan dat zijn confrater op deze post bleef. Dat er naast de functie van directeur ook de functie van 'secretaris-medebestuurder' in het leven werd genoemd, een post die bekleed werd door een leek die ambtshalve heel wat administratieve bestuurstaken van de directeur overnam, zal ook in het voordeel van Rutten en Perquy hebben gespeeld. Vanuit de dominicanen lijkt er in elk geval verder geen terughoudendheid meer te zijn geweest; pater Rolin vertrok eind september 1922 nog naar de mis-sie in Congo, waar hij tijdens zijn eerste termijn als provinciaal (1909-1913) zo voor geijverd had.²⁴

In december 1922 verhuisde de school naar de Naamsesteenweg in Heverlee, waar pater Perquy "een herenhuis met stallingen en bijhorigheden, zes woningen, een lusthof, akker en weiden"²⁵ had gekocht. Na een reeks verbouwingswerken werden de gebouwen in juni 1923 ingewijd door kardinaal Mercier. De kerkelijke steun voor het project werd nog eens kracht bijgezet door het verkrijgen van de apostolische zegen uit Rome in mei 1924.²⁶ In de daaropvolgende decennia werd er nog veel verbouwd en bijgebouwd aan de Naamsesteenweg.

De werken aan de schoolgebouwen waren tekenend voor wat zich daarbinnen afspeelde; nl. een constant sleutelen aan de opleiding zowel 'in de breedte' als 'in de diepte'. Het minimumprogramma dat van staatswege werd voorgeschreven volstond helemaal niet voor Perquy. Hij voegde dan ook heel wat vakken toe, waaronder de zgh. 'seminaries' en 'studiekringen'. Deze zorgden voor een meer praktijkgerichte vorming (voor deze werkvormen had Perquy overigens zijn mosterd

23 C. Rolin aan H. Parijs, 27 september 1922, LEUVEN, Provinciaal archief van de Vlaamse dominicanen, *Sectie Jules Laurentius Perquy*. Cf. L. Nuyens & G. C. Rutten aan H. Parijs (?), 23 september 1922, LEUVEN, Provinciaal archief van de Vlaamse dominicanen, *Sectie Jules Laurentius Perquy*.

24 A. M. BOGAERTS, *Bouwstoffen voor de geschiedenis der Dominikanen in de Nederlanden: Dominikanen in België 1835-1958*, Brussel, 1958, p. 162-163.

25 F. SMETS, *Sociale Scholen van Leuven - Centrale Hogeschool voor Christelijke Arbeiders. Gronden en gebouwen: Chronologisch overzicht 1922-1991*, Leuven, 2011, p. 3.

26 P. Gasparri aan J. Perquy, 3 mei 1924, LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 6.1.1/1.

gehaald bij zijn *Doktorvater* Brants). Er waren ook stages en vele excursies naar binnen- en buitenland.²⁷

Naast deze verbreding was er ook een verdieping van de opleiding: Denise Keymolen, die een artikel heeft gewijd aan de beginjaren van de Sociale School, heeft gesteld dat de opleiding aan het instituut werd gekenmerkt door een “democratisch-emancipatorisch perspectief”²⁸. Pater Perquy wilde voor zijn school “geen sukkelaars die niet weten van wat hout pijlen maken, geen jongens die elders mislukt of geweigerd werden”, en ook geen “brave jongens die geen andere hoedanigheid hebben dan gedweeë gehoorzaamheid en geen andere bezieling dan lamlendige kuddegeest”²⁹. Immers, als zo'n jongens later kaderfuncties binnen de arbeidersbeweging zouden bekleden, dan zouden ze enkel maar over zich heen laten lopen. Neen, Perquy wilde jongens met pit, jongens met vuur die hij doorheen de opleiding kon begeleiden en tot bloei laten komen. Zeker tijdens de praktische lessen was actieve en originele inbreng dus gewenst.

Men mag dit “democratisch-emancipatorisch perspectief” niet verkeerdelijk verstaan als een regime van ‘vrijheid-blijheid’. Eerder het tegengestelde was waar: les volgen aan de School betekende verplicht op internaat gaan; en de regels op dit internaat waren bijzonder streng. Zo lezen we in het reglement voor het jaar 1931-1932 dat de dagelijkse H. Mis en ochtend- en avondgebeden voor iedereen verplicht zijn; dat “iedere leerling een eigen ambt te vervullen zal hebben en zal uitvoeren met stiptheid, zorg en toewijding”; dat men om 6u15 diende op te staan en om 22u de lichten op de kamers uit moesten; dat men geen dialect mocht spreken en dat omgang met universiteitsstudenten verboden was, net als het “in- of uitgaan over den draad of op een andere wijze dan door de voordeur van het huis [...], vooral als men te laat is en dit op straf van tijdelijke of definitieve wegzending van de school”. In het reglement werd ook nog gestipuleerd dat “het bezoeken van herbergen strikt verboden is. Met vrouwen mag men onder het schooljaar geen betrekkingen aanknopen [...] Heeft men, vooraleer naar de school te komen betrekkingen aangeknoopt, die men wenscht te onderhouden onder het schooljaar, zoo moet men het met opgave van naam, enz... aan den bestuurder bekend maken. Overtredingen kunnen met wegzending uit de school bestraft worden [...] 's Avonds mag enkel in groep en met toelating uitgegaan worden; aan betoogingen of manifestaties, als ook aan politieke bijeenkomsten neemt men geen deel”.

In het reglement werd ook de motivatie voor deze strenge regels opgenomen: “Vele dier bepalingen, en zekere bevelen, die op tijd en stond zullen gedaan worden, hebben tot doel de maatschappelijke tucht te bevorderen en gelegenheid te verschaffen om zich met vrucht toe te leggen op zelftucht, opdat zij zouden komen tot volledige zelfbeheer-

27 Zie hiervoor ook J. PERQUY, *L'organisation ouvrière chrétienne en Belgique et la formation de ses dirigeants*, in *La Vie Intellectuelle* 3 (1930) Tome VIII, 99-111.

28 D. KEYMOLEN, *Terugblik*, p. 611-612. Dit regime werd ook door M. Ketels beschreven als een “saine démocratie” (LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 6.1.5, Le Révérend Père Perquy O.P. et nos œuvres sociales, s.d.).

29 A. SMETS, *Herkomst*, p. 58-59.

sching”³⁰. Men wilde de jongens dus kneden tot mannen die in het maatschappelijk leven de nodige tucht, discipline, zelfbeheersing en verantwoordelijkheid aan de dag konden leggen. Hier moet nog aan worden toegevoegd dat ook het reglement voor het personeel streng en veeleisend was: zo moest elk personeelslid het hele jaar door dag en nacht beschikbaar zijn voor de School.

Volgens de latere directeur van de Sociale School, Fons Smets, had het internaat een dubbel doel: langs de ene kant bood het de tijd en omkadering om de vele leerstof te verwerken, langs de andere kant was het een ideaal middel om in de moreel-godsdiensstige vorming van de studenten te voorzien.³¹ Het schoolsysteem was gemodelleerd om een “novicaat voorbereidend tot lekenapostolaat”³² te zijn. Men wilde immers jongemannen opleiden die het voortouw konden nemen in de katholieke sociale actie, om uiteindelijk de arbeidersmassa te ‘verheffen’ en te herkerstenen. Doorheen de jaren ging dit moreel-godsdiensstige element voor pater Perquy meer en meer centraal staan. Zo schreef hij nadat hij reeds vijftien jaar directeur was van de School: “Elke dag word ik meer bewust dat de zedelijke hoedanigheden nog meer voor de maatschappelijk assistent vereist zijn dan de intellectuele. Elke dag zie ik in dat de sociale school strenger moet zijn in de schifting van de studenten, voornamelijk op zedelijk gebied. Een maatschappelijk assistent is méér door wat hij is, dan door hetgeen hij weet, zijn zedelijke persoonlijkheid is bepalend”³³.

De seminaries die door Perquy zelf werden gegeven, waren dan ook dikwijls eerder lessen in levenswijsheden dan strikte kennisoverdracht. Hij gebruikte hiervoor o.a. *De katholieke van de daad* van de Spaanse jezuïet Gabriel Palau. In dit boekje kunnen we in het deeltje over “Sociale Actie” het volgende lezen: “Gelijk er verschillende woningen zijn in het huis mijns Vaders, zoo zijn er verschillende roepingen op aarde: eenigen zijn geroepen tot het gebed, anderen tot *de daad*. Aan hen, die door hun gebeden moeten werken aan het heil der maatschappij, deel ik dit uitdrukkelijk mede. Van alle overigen eisch ik, dat zij, zonder gebed en boetedoening te verwaarloozen, medehelpen door de daad [...] Vlucht het openbare leven niet, beducht voor klappen: uw verlangen mijn Rechtvaardigheid te doen heerschen, dat zij uw kracht”³⁴. Perquy gebruikte Palau’s werkje ook voor zijn persoonlijke meditatie.³⁵ Van de titel maakte hij zijn levenswerk: jongemannen opvoeden en vormen tot ‘katholieken van de daad’, om in de nood te voorzien van de christelijke arbeidersbe-

30 LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 15.1/1, Reglement – Schooljaar 1931–1932. Dit reglement komt grotendeels overeen met dat van 1923–1924 (cf. LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 15.1/1, Reglement, gedat. 1923–1924). Zie ook andere documenten in 15.1/1.

31 A. SMETS, *Herkomst*, p. 62.

32 D. KEYMOLEN, *Terugblik*, p. 616; cf. H. KUYPERS, *De sociaal-pedagogische methode in onze Sociale Scholen en haar bezieler Pater Perquy*, in *De Gids op maatschappelijk gebied* 38 (1947) 456–476, p. 468. Dat pater Perquy bij leven o.a. prior was van de dominicanenkloosters te La Sarte, Gent en Leuven, waar traditioneel een deel van de opleiding van de fraters werd ingericht, zal hieraan niet vreemd zijn geweest.

33 A. SMETS, *Herkomst*, p. 64.

34 G. PALAU, *De katholieke van de daad*, Leiden, 1909, p. 56–57 (eigen cursivering).

35 C. VAN GESTEL, *De Vlaamse Dominicanen*, p. 134–136 en H. KUYPERS, *De sociaal-pedagogische methode*, p. 466.

weging, nl. door “propagandisten, secretarissen, afgevaardigden en vertegenwoordigers [...] [af te leveren] die met het nodige gezag en de vereiste kennis van zaken hun nieuwe verantwoordelijkheden opnemen in de samenleving”. Godsdienst diende de kern van hun engagement te vormen; zij moesten – zoals reeds gesteld – “gedreven lekenapostels die de arbeidersstand zouden herkerstenen”³⁶ worden.

Het ideaal van een integrale persoonlijkheidsvorming dat de School huldigde, vormde wellicht ook het grootste verschilpunt met de universiteit. Ondanks herhaaldelijke toenaderingspogingen is het nooit tot een versmelting van de Sociale School en de universiteit gekomen in deze periode.³⁷ Pater Perquy was de mening toegedaan dat de School wezenlijk verschilde in haar doel van de universiteit: deze wilde nl. de leiders van morgen voor de christelijke vakbeweging afleveren.³⁸ Het louter collegelopen werd hier dus overstegen; men zou kunnen stellen dat de Sociale School eerder een verderzetting vormde van de *humaniora*, in de volle betekenis van dat woord. De Sociale School bleek overigens ook te slagen in haar opzet: zeker onder de eerste studentengeneraties waren er figuren die het gelaat van de christelijke arbeidersbeweging in de decennia voor en na de Tweede Wereldoorlog mee vorm zouden geven (onder wie Paul Willem Segers, August Cool, Oscar Behogne, Frans Richard, Raymond Vermeulen...). Zij zouden op hun beurt niet vergeten waar ze hun opleiding hadden genoten.

Einde van de “heroïsche tijd”

In de inleiding op het themanummer van *De Gids op maatschappelijk gebied*, dat verscheen n.a.v. het overlijden van pater Rutten in 1952 onder de veelzeggende titel “*De Witte Generaal*”, werd de periode van de opstart van de christelijke arbeidersbeweging in België omschreven als de “heroïsche tijd”³⁹. Het werk van mannen als Rutten en Perquy mag – zonder te idealiseren of te mythologiseren – inderdaad niet onderschat worden: *ex nihilo* bouwden zij respectievelijk de christelijke arbeidersbeweging en de Sociale School uit.

Vanaf het einde van de jaren '30 verzwakte pater Perquy. In december 1942 legde hij zijn functie als directeur van de Sociale School neer. Bij zijn vijftigjarig kloosterjubileum in december 1944 schreef hij: “Sedert een goed jaar ben ik in de volstrekte onmogelijkheid nog iets nuttigs te verrichten, en het verval viel reeds in meer dan 2 jaar geleden. Ik heb mij – Goddank – daarbij kunnen neerleggen. Ik, die veel heb gereisd en gerotst, zit nu geconfinéerd in een hoekje van de verbandka-

36 D. KEYMOLEN, *Terugblik*, p. 612. P. W. Segers zou dit later beamen: “Wat bij ons een essentiële drijfveer bleek te zijn, was de godsdienstzin” (*Een groet van P. W. Segers*, in *De Gids op maatschappelijk gebied* 73 (1982) 479–484, p. 482).

37 Zie ook de latere nota *De verhouding universiteiten – scholen voor maatschappelijk werk*, waarin de voor- en nadelen van een eventuele integratie worden besproken (in LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 2/1, s.d.).

38 D. KEYMOLEN, *Terugblik*, p. 615.

39 A. BRYN, *Ter inleiding*, in A. BRYN et al., “*De Witte Generaal*”, 3–4, p. 3.

mer [...] En al komt de glimlach niet zoo gemakkelijk meer op mijn ge-
laat, toch blijf ik, Goddank, tevreden en gelukkig, en verlang ik niet dat
het anders worde, al betreur ik den last die ik aan anderen veroorzaak.
'Keep smiling', is een engelsch wachtwoord, dat ik tracht te beleven"⁴⁰.

In februari 1946 overleed hij, de "sterke Pater met een moederhart"⁴¹
voor zijn studenten, zoals hij in een grafrede door P. W. Segers werd om-
schreven. Pater Perquy was niet meer, maar "zijn school" zou blijven
voortbestaan. Hij was erin geslaagd de schulden af te bouwen, het aan-
tal studenten (voornamelijk Vlamingen) nam jaar na jaar toe, hij wist
bekwame docenten aan te trekken⁴² en de infrastructuur van de School
gevoelig uit te breiden en te verbeteren (ook al bleef het gebrek aan vol-
doende geschikte lokalen een probleem).⁴³ Bovendien was de School in-
tussen befaamd in binnen- en buitenland; hiervan leggen de vele ver-
zoekschriften in het archief van delegaties allerhande om op bezoek te
mogen komen, stil getuigenis af.

Pater Rutten was in 1921 gecoöpteerd senator geworden voor de ka-
tholieke partij. Hij zou deze functie een kwarteeuw waarnemen. Van 1934
tot 1937 bekleedde hij de nieuwe leerstoel 'Sociale leer van de Kerk' aan
de Leuvense universiteit, maar het was voornamelijk zijn opvolger, pater
Constant Van Gestel, die hier bekendheid aan zou geven door zijn publica-
ties over de sociale leer van de kerk waarmee hij een groot lezerspubliek
bereikte.⁴⁴ Achter de schermen bleef pater Rutten een belangrijke rol spe-
len in de christelijke arbeidersbeweging.⁴⁵ Voor zijn orde bouwde hij de
bekende kerk in Knokke-Zoute.⁴⁶ Net als zijn "luitenant", zijn trouwe me-

40 LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 6.1.3, Aanspraak van Z.E.P. Perquy bij gelegenheid van zijn 50-jarig kloosterjubiläum, 14 december 1944.

41 P. W. SEGERS, *Schetsen*, p. 118.

42 Hoe dit aantrekken van lesgevers soms in z'n werk ging, kunnen we lezen in de memoires van Gaston Eyskens. Eyskens stelt dat hij in 1930 kon beginnen lesgeven aan de Sociale School doordat "Pater Van Gestel, een dominicaan en een van mijn medestudenten in de Economische Wetenschappen, [...] me daar [had] binnengeloodst als wederdienst voor een artikel dat ik op zijn verzoek had geschreven voor het *Thomistisch Tijdschrift*" (G. EYSEKENS, *De memoires*, ed. J. SMITS, Tielt, Lannoo, 1993, p. 30). Dit *Thomistisch Tijdschrift* (voor *katholiek kultuurleven*) was de voorloper van *Kultuurleven* (het artikel van Eyskens kan men vinden in jg. 2 (1931) 450-462, getiteld *De Pan-Europese gedachte*). Over de dominicaanse lesgevers aan de School, zie *infra*: Epiloog.

43 LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 2/1, J. PERQUY, De Sociale Scholen van Leuven. Van 1 mei 1922 tot 31 december 1938 en F. SMETS, *Sociale Scholen*, p. 4-7.

44 Pater Constant Van Gestel (1899-1978) had dankzij pater Perquy aan de School voor Politieke en Sociale Wetenschappen kunnen studeren (LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 8.1, C. VAN GESTEL, Pater Perquy, de dominikaan!, 1971, p. 2-3). Zijn bekendste publicaties zijn: *Inleiding tot de sociale leer der Kerk* (voor het eerst verschenen in 1949, nadien verschillende malen herdrukt) en inleidingen op en vertalingen van de encyclieken *Rerum Novarum* (1951), *Mater et Magistra* (1961) en *Ecclesiam Suam* (1964). Hij verwierf ook bekendheid door zijn predikaties en radiocauserieën (zie E. MEULEMANS, *Prof. Mag. C. Van Gestel...*, in E. MEULEMANS (ed.), *Liber Amicorum Prof. Mag. C. Van Gestel*, Leuven, 1970, 5-10).

45 Voor literatuur over pater Rutten in deze periode, verwijs ik graag naar: P. W. SEGERS, *Schetsen*, p. 123-129; P.-J. BROECKX, *Pater Rutten in de Senaat*, in A. BRYN et al., "De Witte Generaal", 64-66; R. GILLON, *Mijn oud-collega, pater Rutten*, in A. BRYN et al., "De Witte Generaal", 83-84; E. GERARD, *De katholieke partij in crisis. Partijpolitiek leven in België (1918-1940)*, Leuven, 1985, voornamelijk deel I en R. FALTER, *Pater Rutten en de proosten van de sociale werken*, in E. GERARD (ed.), *De kracht van een overtuiging. 60 jaar A.C.W. 1921-1981*, Zele, 1981, 81-114.

46 J. SMEETS, *Zondagochtend in het kerkje van het Zoute*, in *Dominicaans Leven* 57 (2000) nr. 3 (speciaalnr. *Zoutekerkje 1925-2000*) 3-12, p. 4-5 en 8-10 en K. LIEBAERT, *De dominicaankerk in het Zoute*, Brugge, 2003.

dewerker”⁴⁷ Perquy, moest ook Rutten de laatste jaren van zijn leven doorbrengen vastgekleusterd aan het ziekbed.⁴⁸ In mei 1952 overleed hij.

De Sociale School onder haar opeenvolgende dominicaanse directeurs

In de zomer van 1942 had pater Perquy een hele reeks brieven uitgestuurd naar voormannen van het ACV en ACW, die al dan niet ook in het bestuur zaten van de Sociale School. Hierin schreef hij dat hij zich “fel vermoeid” voelde, en dat hij gewaarwerd dat hij “in velerlei opzichten versleten geraak[te]”⁴⁹. Op dat moment had Perquy blijkbaar al gesprekken gevoerd met de provinciaal van de dominicanen en kardinaal Van Roey betreffende zijn opvolging aan de Sociale School, want hij kon de aangeschrevenen melden dat in deze gesprekken de wens was uitgedrukt dat zijn opvolger opnieuw priester én dominicaan zou zijn. De keuze was hierbij gevallen op pater Ferdinandus Lauwers. Deze was geboren in 1905 en in 1923 ingetreden bij de dominicanen. In 1929 werd hij tot priester gewijd, waarna hij ging studeren aan de School voor Politieke en Sociale Wetenschappen. Perquy stelde dat zijn confrater voorzeker de juiste man op de juiste plaats zou zijn. Hij hoopte ook dat een “kleine wrijving” (in het Frans: “un petit froissement”) tussen Lauwers en de arbeidersbeweging geen beletsel zou vormen voor diens aanstelling.

Waarover ging deze “kleine wrijving”? In de antwoordbrieven van de Vlamingen vinden we alvast geen antwoord op deze vraag terug. Enkel schreven dat ze geen weet hadden van een wrijving of incident, terwijl anderen het afdeden als een bagatel. In de antwoorden van de Walen vinden we wel enkele aanwijzingen. Raymond Vermeulen, een van de voormannen van de Waalse vleugel van het ACV, schreef het volgende aan Perquy: “La question de votre successeur [...] pose un problème grave pour l'École surtout en cette période où les esprits sont tellement bouleversés. L'homme qui sera choisi devra se rendre compte de la position délicate d'un établissement qui a toujours tenté de faire vivre côte à côte wallons et flamands dans une bonne intelligence et qui y a réussi dans une bonne mesure. Les susceptibilités wallones et flamandes sont de nouveau à vif et vous savez mieux que moi quelles graves matières sont mêlées à certaines attitudes vis-à-vis des tendances nouvelles”⁵⁰. In de woelige tijden van de Tweede Wereldoorlog moest er dus iemand naar voor worden geschoven die op maximale wijze een brugfiguur vormde tussen de twee taal- en cultuurgemeenschappen binnen

47 C. VAN GESTEL, *De Dominicanen*, p. 8. Ik ben van mening dat Van Gestel hier op juiste wijze de verhouding Rutten-Perquy typeert.

48 Zie o.m. A. RUTTEN, *Herinneringen*, p. 19.

49 J. Perquy aan (o.m.) P. W. Segers, A. Cool, F. Richard, O. Behogne en R. Vermeulen, 11 en 15 juli en 6 augustus 1942, LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 6.1.2.

50 R. Vermeulen aan J. Perquy, 18 juli 1942, LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 6.1.2.

Laurentius Perquy,
directeur van de Sociale School
1922–1942
(Leuven, Archief dominicanen)

Ferdinand Lauwers,
directeur van de Sociale School
1943–1952
(Leuven, KADOC)

Valentinus Walgrave,
directeur van de Sociale School
1952–1958
(Leuven, Archief dominicanen)

Vincent De Vogelaere,
directeur van de Sociale School
1958–1964
(Privé-archief F. Smets)

België, daar de Sociale School tot nader order nog steeds uit een Vlaamse en een Waalse afdeling bestond (theoretisch gezien waren deze gescheiden, maar praktisch gezien waren er vele overlappingsen). Vermeulen betwijfelde dat Lauwers hiervoor de geschikte figuur was, maar plaats- te zijn aarzeling onder voorbehoud. Oscar Behogne, secretaris van het ACW, antwoordde dat “on me dit également que le R.P. Lauwers est flam- mingant mais ‘belgiciste’ et même royaliste ! Cela me donne tous apai- sements au point de vue patriotique”⁵¹.

Allicht had de wrijving dus te maken met het (vermoede) flamin- gantisme van pater Lauwers tegenover het ACV, dat op dat moment nog nationaal (unitair) georganiseerd was. In het archief hebben wij hier verder niets over kunnen terugvinden; wel was het zo dat het flamin- gantisme niet vreemd was aan vele studenten op de Sociale School.⁵² Pater Perquy vond dit op zich niet erg; hij oordeelde dat “verregaan- de vlaamschgezindheid dikwijls de uiting is van een diepgaand jeugdi- dealisme bij jongens die nog niet met het werkelijke leven in contact kwamen”⁵³. Deze jongens werden echter, “na een tijd in de school ver- bleven te hebben, en na de organisatie [het ACV] te hebben leeren ken- nen zooals ze werkelijk is [...] veel bezadigder en [zij] oriënteeren hun idealisme ook in dien zin. Die jongens zijn nog jong, en mits goede lei- ding evolueeren de opvattingen die ze in hun gewone midden hebben opgedaan”. Perquy benadrukte ook dat het daarom noodzakelijk was de intelligente jongemannen naar de Sociale School te sturen, want van de jongens die afstudeerden van de universiteit vervoegden velen de rangen van de “nationalistische organisaties”⁵⁴. Navraag bij de do- minicanen die pater Lauwers nog gekend hebben, leert ons dat deze zich niet radicaal uitliet inzake de Vlaamse kwestie, maar een zekere Vlaamsgezindheid kon men bij hem wel plaatsen.⁵⁵

De “kleine wrijving” ging dus waarschijnlijk over Lauwers’ Vlaams- gezinde overtuiging, die op een bepaald moment – tot ongenoegen van het ACV – tot uiting moet zijn gekomen. Er zou echter ook nog een ande- re of bijkomende reden kunnen zijn voor de wantrouwige houding van- uit het ACV tegenover pater Lauwers. Na zijn universitaire studies had deze zich verder gespecialiseerd in de zgn. ‘Wijsgerige staatsleer’, waar- over hij heel wat publiceerde.⁵⁶ Zo verscheen er in 1938 een artikel van

51 O. Behogne aan J. Perquy, 18 juli 1942, LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 6.1.2.

52 Cf. LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 8.1, L. BLOQUAUX, Herinneringen, 1972, p. 4: “Er waren natuurlijk onder de Vlamingen geen andere dan hevige vlaamsgezinden, en ze staken dat niet onder stoelen of banken. De Walen waren daar niet altijd mee akkoord en méér dan ééns moest van hogerhand kalmte en bezadigdheid gepredikt worden” (cf. P. W. SEGERS, *Een groet*, p. 480 en A. SMETS, *Herkomst*, p. 62).

53 J. Perquy aan P.-J. Broeckx, 3 augustus 1937, LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 6.1.1/2.

54 J. Perquy aan P.-J. Broeckx, 17 augustus 1937, LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 6.1.1/2.

55 M. De Caluwe aan A. Milh, 2 februari 2016. Navraag werd gedaan bij p. Hubert Guisson, die te Genk vele jaren samenwoonde met p. Florentius Lauwers, broer van Ferdinand en eveneens dominicaan; p. Guisson heeft ook nog p. Ferdinand Lauwers zelf gekend gedurende zijn opleiding in het convent te Leuven.

56 O.m. een *Inleiding tot de Sociale Wijsbegeerte* (Antwerpen – Bilthoven, 1950). Zie C. E. M. STRUYKER BOUDIER, *Wijsgerig leven*, dl. 2, p. 167–168.

zijn hand in *Kultuurleven*, getiteld *De Verhouding tusschen Staat en Corporaties*. Voor zijn uiteenzetting ging Lauwers uit van de encycliek *Quadragesimo Anno*, gepromulgeerd in 1931 n.a.v. veertig jaar *Rerum Novarum*. In deze encycliek werd opnieuw een meer conservatieve interpretatie van het corporatisme naar voren geschoven, wat binnen de christelijke arbeidersbeweging op verzet stuitte. De kerk wilde een ‘derde weg’ tussen socialisme-communisme en liberalisme bewandelen, maar leunde voor dit project gevaarlijk dicht aan bij de koers die de fascistten wilden varen op sociaal gebied.

Volgens pater Lauwers hadden katholieken echter een “dubbele plicht” tegenover de encycliek: ten eerste moesten zij “eerlijk en eenvoudig de pauselijke richtlijnen aanvaarden” en ten tweede begrijpen dat de encycliek vooreerst enkele algemeen-principiële denkrichtingen aanwees, en dat “die algemeene richtlijnen zeer dikwijls verscheidenheid van verwezenlijkingen toelaten”⁵⁷. Lauwers maakte meteen duidelijk dat er in een corporatistische staatsordening eigenlijk geen plaats meer zou zijn voor het syndicalisme zoals het tot dan toe bestond. Syndicaten zouden er eventueel nog kunnen bestaan, maar zij zouden “hun tegenwoordige machtspositie verliezen” en “hun sleutelpositie van het economisch leven kwijt zijn”⁵⁸. Conflicten tussen sociale groepen zouden moeten opgelost worden binnen de nieuwe corporatistische ordening, en dus niet meer via de syndicaten. Het corporatisme beoogde het algemeen welzijn, in tegenstelling tot o.m. de vakbonden, die “strijdmachines zijn in dienst van klassebelangen”⁵⁹, aldus Lauwers. De pater besloot zijn artikel met de vraag: “Gaan de katholieken die pauselijke richtlijnen tot de hune maken, of gaan zij het corporatief ideaal aan anderen [bv. de fascistten] overlaten? Het is te hopen dat zij tot bezinning zullen komen, wat minder ingelaten zullen zij met kleine belangetjes van privaten, syndicalen of partij-politiek aard en resoluut de pauselijke wenschen verwezenlijken”⁶⁰. Doorheen zijn betoog vernoemde Lauwers een aantal keer expliciet het ACV, waardoor men kan vermoeden dat het artikel in deze kringen niet al te best ontvangen werd.

Hoe het ook zij, pater Lauwers werd – na bemiddeling van Perquy – uiteindelijk benoemd tot directeur van de Sociale School en demonstreerde meteen bekwaam te zijn voor die functie. Hij slaagde erin de School doorheen de moeilijke oorlogsjaren te leiden. Na de oorlog scherpte hij de toelatingsprocedure voor kandidaat-studenten verder aan. Voor Lauwers mocht de Sociale School niet dienen “als reddingsplank voor de gebuisden van de universiteit of van het college, noch voor diegenen die op kosten van onze arbeidersorganisaties willen

57 F. LAUWERS, *De Verhouding tusschen Staat en Corporaties*, in *Kultuurleven* 9 (1938) 38–59, p. 38–39.

58 F. LAUWERS, *De Verhouding*, p. 45–46.

59 F. LAUWERS, *De Verhouding*, p. 49–50.

60 F. LAUWERS, *De Verhouding*, p. 57. Het dient trouwens opgemerkt dat in het boekje van zijn hand getiteld *De Staat volgens de encyclieken der laatste twee Pausen* (Brugge, 1945) zijn toon tegenover de syndicale beweging veel gematigder is (én dat hij ook het ACV niet meer bij naam noemt). Cf. ook zijn artikel *Sociale rechtvaardigheid*, in *De Gids op maatschappelijk gebied* 34 (1939) 475–487, in het bijzonder p. 485–486.

arriveren". Hij stelde kwaliteit absoluut boven kwantiteit.⁶¹ Op vraag van pater Lauwers kwamen er ook zusters naar de school, om er huishoudelijk werk te verrichten. Aldus leefde er van 1943 tot 1971 een kleine communauteit zusters van de congregatie van Onze-Lieve-Vrouw van de Zeven Weën van Steenhuffel in de Sociale School. In 1951 werd gestart met de bouw van een nieuwe vleugel, die in mei 1952 werd ingehuldigd.⁶²

Pater Lauwers, die toen reeds enige tijd ziek was maar dit verborgen hield voor de meeste mensen, overleed een maand later op 47-jarige leeftijd. In de lijkrede, uitgesproken door Mgr. Brys, de nationale proost van het ACW, werd hij als volgt herinnerd: "Als bestuurder van een huis van wetenschap en studie was hij veeleisend. Hij ging volledig op in zijn School. Hij zelf studeerde veel, en het peil der studiën wilde hij hoog op krijgen [...] Hij was er fel mee begaan zijn studenten stevige, wijsgerige gronden mee te geven [...] Zo staat hij voor ons: vroom en sterk, een ware priester en een ware kloosterling, ontdaan van alle zelfzoekelijkheid, dwarsdoor rechtschapen en eerlijk, toegewijd aan zijn school en zijn studenten"⁶³.

Pater Lauwers werd aan het begin van het volgende schooljaar opgevolgd door zijn confrater Valentinus Walgrave. Deze was in 1914 geboren en in 1932 in de voetstappen van zijn oudere broer Jan (beter bekend onder diens kloosternaam Jan Hendrik oftewel John Henry) getreden door binnen te gaan bij de dominicanen. Na zijn priesterwijding in 1939 behaalde pater Valentinus een licentiaat in de theologie aan het Angelicum in Rome (1947-1949). Terug in Leuven gaf hij les aan de jonge fraters van zijn ordesprovincie, alsook aan de studenten van de Sociale School. In een mededeling over zijn benoeming tot directeur van de Sociale School door de Belgische bisschoppen lezen we dat pater Walgrave "talrijke artikels over sociale, culturele en paedagogische problemen [publiceerde] in 'Kultuurleven'. Het zijn vooral die artikels, welke de aandacht op zijn persoon vestigden en waardoor pater Walgrave als de geschikte figuur voor de nieuwe hoge functie wordt beschouwd"⁶⁴.

Pater Walgrave had inderdaad al heel wat gepubliceerd voordat hij directeur werd van de Sociale School. Hij werd vooral bekend met zijn artikels in *Kultuurleven* over de geestelijke en culturele (onder)ontwikkeling van Vlaanderen in historisch perspectief, die later werden gebundeld in het boek *Onze Vlaamse Volksbeweging* (1949). Hierin schreef hij dat de arbeiders door volksverheffing opgetild dienden te worden uit de volksmassa. Daartoe moest er een specifieke Vlaamse volkscultuur ontwikkeld worden, en moesten elementen uit de 'volksvreemde'

61 Aangehaald in A. SMETS, *Herkomst*, p. 60.

62 A. SMETS, *Sociale Scholen*, p. 8.

63 A. BRYs, *Kroniek van feiten en stromingen. In memoriam EE. PP. Goetstouwers en Lauwers der Orde van St. Dominicus. P. Lauwers*, in *De Gids op maatschappelijk gebied* 43 (1952) 602-607, 604-607, p. 606-607.

64 LEUVEN, Provinciaal archief van de Vlaamse dominicanen, *Sectie Jozef Valentinus Walgrave*, Mededelingen: Z.E.P. Dr Walgrave benoemd tot bestuurder der Sociale Scholen te Leuven, 1952.

“swing-cultuur” geweerd worden: “Wij verkiezen ze [de volkslagen] te veredelen en te humaniseren binnen den [eigen] nationalen en geestelijken cultuurkring”⁶⁵. De Nederlandse taal was een heel belangrijk – zo niet het belangrijkste – middel om deze volksverheffing in de praktijk te brengen. Walgrave reageerde dan ook tegen de verfranse burgerij in Vlaanderen, omdat zij door haar franstaligheid nooit een natuurlijke band had gehad met het gewone Vlaamse volk. Dit bracht hij in verband met de sociale kwestie: door de franstaligheid van de burgers en hun daardoor ontstane vervreemding van de gewone Vlamingen, waren zij “onbekwaam, hebben er zelfs de gelegenheid niet toe, om de sociale zending te vervullen zonder dewelke een hogere stand nooit krachtig leven kan”⁶⁶. Voor Walgrave had de Vlaamse kwestie dus ook een duidelijke sociale dimensie.

Een van de bijzonderste episodes uit Walgraves tijd als directeur is ongetwijfeld de komst van acht Congolese studenten naar de Sociale School in 1955. Verschillende redenen lagen aan de grondslag van dit project. De leiding van de Belgische arbeidersbeweging vond dat de staat in gebreke bleef op het vlak van de opleiding van Congolezen tot sociaal werkers, ondanks dat er vanuit de missies heel duidelijk het signaal klonk dat men nood had aan gevormde krachten voor het katholiek maatschappelijk werk. Daarenboven had men opgemerkt dat linkse (socialistische en communistische) krachten zich begonnen te bundelen in de kolonie. In een nota uit het midden van de jaren '50 stelde men dan ook dat “het van het hoogste belang [is] dat eer we vijf jaar verder zijn, een aantal flink gevormde inlanders klaar zouden staan om de christelijke sociale beweging in Kongo in handen te helpen nemen”. Zoals dertig jaar eerder in België wilde men nu dus een sociale school stichten in Congo, om er het kader van een zelfstandige Congolese arbeidersbeweging te vormen. Wat betreft de studenten voor deze kaderschool, vinden we de volgende beschrijving terug in de reeds aangehaalde nota: “Beklemtuning van de persoonlijke vorming met stoute sociale bezieling. Eerste generatie zal wellicht beslissende rol spelen (zie België). Beste kandidaten uit gans Kongo samenzoecken en streng schiften. Een klein getal (7 à 10 per jaar) lijkt verkieselijk”⁶⁷.

Het koloniale bewind stond echter uitermate weigerachtig tegenover het inrichten van hogere studies voor sociaal werk voor “inlanders”. Daarom werd beslist de eerste generatie studenten in België op te leiden, aan de Sociale School in Heverlee. Bedoeling was dat deze studenten nadien als monitoren zouden fungeren aan de sociale school in Congo. Pater Walgrave trok persoonlijk naar de kolonie en reisde er een aantal missieposten af om er geschikte studenten te selecteren voor dit project, dat een paradepaardje was van het ACV en ACW. Het is

65 V. WALGRAVE, *Onze Vlaamse Volksbeweging*, Tielt, 1949, p. 50–51. Zie C. E. M. STRUYKER BOUDIER, *Wijsgerig leven*, dl. 2, p. 174.

66 V. WALGRAVE, *Onze Vlaamse Volksbeweging*, p. 60.

67 LEUVEN, KADOC, *Archief August Cool*, 1.28.5, Nota betreffende de oprichting in Kongo van een School tot opleiding van inlandse sociale werkers, vermoedelijk 1954–1955, citaten op p. 1 en 2 (bijgevoegd bij A. Brys aan A. Cool, 18 juli 1955).

opmerkelijk dat de meeste studenten van deze 'eerste generatie' later effectief een belangrijke rol in de Congolese politiek zouden gaan spelen. Zo waren er André Bo-Boliko, die een tijdlang voorzitter was van de *Assemblée nationale* alsook premier van Congo in 1979 en 1980; Théodore Tshiswaka, minister van Werk en Sociale Zaken in de mijnstaat Zuid-Kasaï (1960–1961); Cesaïre Kajemba, die een tijdlang staatssecretaris was; Paul Muhona, die minister van Werk en Sociale Zaken werd in Katanga, toen dit zich onafhankelijk verklaarde in 1960 o.l.v. Moïse Tshombe; en Albert Atundu, minister van Sociale Zaken in de overgangsregering nadat Patrice Lumumba in het najaar van 1960 was afgezet.⁶⁸ De studenten werden begeleid door de inlandse priester Michel Nsombi en door pater Sukala, een Congolese dominicaan. Het kostte de Belgische christelijke arbeidersbeweging heel wat moeite hen tot in Leuven te krijgen; zo moest voor elke student een borg van maar liefst 50.000 Belgische franken betaald worden.⁶⁹

In de tweede helft van de jaren '50 ondernam men heel wat pogingen om de sociale school van Limete (Leopoldstad, het huidige Kinshasa) van de grond te krijgen. O.a. de dominicanen Henri Bourgy en Jan Antoine Brasseur spanden zich hiervoor in. Men bleef hierbij echter felle tegenkanting ondervinden van de koloniale overheid. Uiteindelijk zorgde de woelige periode na de Congolese onafhankelijkheid in 1960 ervoor dat het project uitdoofde.⁷⁰

In 1958 werd pater Walgrave opgevolgd als directeur door pater Vincent De Vogelaere. Deze laatste was geboren in 1921 en ingetreden bij de dominicanen in 1939. Hij werd priester gewijd in 1946 en behaalde in 1954 de doctorstitel in de filosofie met een verhandeling getiteld *Het gebed: een godsdienstphilosophische studie*.⁷¹ Nog voordat hij zijn doctoraat had afgeleverd, kreeg pater De Vogelaere al een lesopdracht aan de Sociale School. Daarnaast gaf hij doorheen de jaren ook nog vakken filosofie aan de Katholieke Hogeschool voor Vrouwen, het Hoger Instituut voor Verpleegkunde en het Hoger Instituut voor Maatschappelijk Werk te Antwerpen; het dominicaans studiehuis en het Centrum voor Kerkelijke Studies te

68 LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 28.5, Lijst: Première année (étudiants congolais); Curriculum vitae der Kongolese studenten. Sociale Scholen Heverlee 1955–57 en LEUVEN, KADOC, *Archief August Cool*, 1.28.5, Overzicht der Kongolese studenten Sociale Scholen Heverlee 1955–57.

69 A. Cool aan F. J. Peeters, 13 december 1955 en A. Cool aan V. Walgrave, 30 december 1955, LEUVEN, KADOC, *Archief August Cool*, 1.28.5. Zie verder ook het ontwerp van verslag van de Statutaire algemene vergadering van 26 maart 1956, in LEUVEN, KADOC, *Archief August Cool*, 1.28.5.

70 Over de christelijke syndicale beweging in Congo in deze periode, zie o.m. K. DEBROEY, *Vakbeweging in Congo – Hefboom voor waardig werk voor een waardig leven voor de Congolezen?*, in *De Gids op maatschappelijk gebied* 101 (2010) nr. 5, 42–49, p. 43–44 en F. KIKONGI, *C'est le syndicalisme qui a formé les cadres*, in G. FONTENEAU (ed.), *Histoire du syndicalisme en Afrique*, Charleroi, 2004, 157–165. De geschiedenis van de Congolese studenten aan de Leuvense Sociale School en de sociale school te Limete verdienen zeker en vast bijkomend onderzoek. Hier wil ik de hoop uitdrukken dat binnenkort iemand zich hieraan zou wagen (relevante archivalia kunnen ook gevonden worden in het KADOC, *Archief van het ACW*, nrs. 64, 391, 408, 448, 755, 1007, 1015 en 1042).

71 De pater herwerkte een deel van zijn doctoraatsthesis ook in een artikel dat verscheen in het *Tijdschrift voor Filosofie* (*De zelfveraring van de biddende mens*, in jg. 16 (1954) 535–578).

Leuven; het Technisch Instituut te Borgerhout en het Hoger Instituut voor Maatschappelijk Werk te Brussel. Lesgeven was dus zijn leven.

Net zoals pater Walgrave publiceerde De Vogelaere enkele artikels in *Kultuurleven* waarin hij zijdelings de sociale kwestie aanraakte. Met zijn bijdragen over de noodzakelijkheid van een culturele elite en de sociale zending ervan (1951),⁷² ging hij eigenlijk ook verder door op de ideeën van zijn confrater. In een artikel over *De kansen van de jeugd* (1955) omschreef hij de problematische situatie waarin de jeugd verkeerde: de generatiekloof (en het generatieconflict), demografische stagnatie en “de sociale onbeweeglijkheid en de verstarring van de bevolkingslagen”⁷³, waarmee hij bedoelde dat het zo goed als onmogelijk was voor iemand uit de arbeidersklasse om door te groeien naar de middenklasse of de hogere burgerij. Op ‘moreel’ vlak kaartte de pater het gebrek aan idealisme, het materialisme, het enkel oog hebben voor de ‘kleine’ idealen, het korte termijn-denken en het gebrek aan belangstelling voor de grote politieke en internationale vraagstukken bij de jeugd aan.

Als oplossing voor deze problemen stelde De Vogelaere dat “de sociale beweeglijkheid [...] soepeler [moet] worden. De bekwame mensen uit het arbeidersmilieu moeten werkelijk vooruit kunnen. Anders gaat een groot deel van ons intellectueel potentieel verloren”⁷⁴. Daarenboven moest de jeugd zich organiseren en zelf verantwoordelijkheid nemen om haar eigen problemen te bestuderen. Een deel van deze studie moest het politieke domein betreffen: “Om uit het slop van obscurantisme en onmondigheid te geraken, stellen we een politieke vorming van de jeugd voor, niet in partijpolitieke zin, in een geest van sectarisme, maar objectief en breeddenkend”⁷⁵. Tot slot pleitte de pater ervoor de jeugd een “beperkte verantwoordelijkheid” te geven en promootte hij de voortdurende dialoog tussen de verschillende generaties. De Vogelaeres standpunten pasten alvast perfect binnen het educatief-pedagogisch project van de School waarvan hij nu directeur was geworden.

Pater Van Gestel heeft geschreven dat pater De Vogelaere “rustig en sereen, blijkbaar zonder haast maar ook rusteloos zoals altijd” zich van zijn taak als directeur kweet. “Hij werkte zich in de administratieve beslommeringen die de directie van zulk een onderwijsinstelling altijd met zich meebrengt, zorgde voor de handhaving van de geestelijke en opvoedkundige standing ervan”⁷⁶. Op 2 maart 1964 werd De Vogelaere gekozen tot prior van het dominicanenklooster in Antwerpen. Hij combineerde deze nieuwe verantwoordelijkheid nog tot het einde van dat jaar met zijn taak als directeur. Op 1 januari 1965 werd hij echter opgevolgd door Alfons Smets, die aldus de eerste leek was die directeur werd van de Sociale School. Smets zou in zijn dertigja-

72 A. V. DE VOGELAERE, *Waarom een christelijke Cultuurelite?*, in *Kultuurleven* 18 (1951) 524–533 en A. V. DE VOGELAERE, *De sociale zending van de elite*, in *Kultuurleven* 18 (1951) 785–794.

73 A. V. DE VOGELAERE, *De kansen van de jeugd*, in *Kultuurleven* 22 (1955) 756–765, p. 759.

74 A. V. DE VOGELAERE, *De kansen van de jeugd*, p. 763.

75 A. V. DE VOGELAERE, *De kansen van de jeugd*, p. 764.

76 C. VAN GESTEL, *De Vlaamse Dominicanen*, p. 139.

rige carrière als directeur de School naarstig verder uitbouwen. Hier eindigde dus de periode van de dominicanen-directeurs aan de Sociale School, die was begonnen in mei 1922 met pater Perquy en over de bestuurstermijnen van de paters Lauwers, Walgrave en De Vogelaere liep tot eind 1964.

Epiloog

Bij de jubileumviering n.a.v. vijftig jaar Sociale School in 1972 benadrukte Fons Smets “de enorme betekenis van de Dominicanenorde voor de Sociale Hogeschool en de dank die hiervoor aan zovelen verschuldigd is”⁷⁷. Terecht zei Smets hier “zovelen”, omdat een nadere blik op de geschiedenis van de Sociale School aantoont dat de dominicaanse inzet ervoor toch wel de figuren van de vier dominicanen-directeurs oversteeg. Vele dominicanen waren actief aan de School als aalmoezeniers (de paters R.-V. Van den Bussche, F. Goetstouwers en J. Robberechts) en als lesgevers (naast de voornoemde dominicanen o.m. J. Backeljauw, G. Callewaert, C. De Rechter, M. Dewijn, L. Ledent, L. Lunders, A. Maes, A. Robeys, J. Sloekers en R. Van de Walle).⁷⁸ Het internaat was naar de idee van pater Perquy gebaseerd op de werking van een dominicaans noviciaat, en de liturgie aan de School werd voor het Tweede Vaticaans Concilie zowel in de Romeinse als in de dominicaanse ritus gevierd.⁷⁹

De vraag dient gesteld waarom de dominicanen het bestuur van de Sociale School uit handen gaven in 1965. Kan dit geplaatst worden in de aanloop naar het conciliedecreet *Perfectae caritatis* (“over de aangepaste vernieuwing van het religieuze leven”) dat werd gepromulgeerd door Paulus VI in oktober 1965? In dit decreet werd immers duidelijk gesteld dat “de aangepaste vernieuwing van het religieuze leven [...] tegelijk zowel een voortdurende terugkeer naar de bronnen van ieder christelijk leven en naar de oorspronkelijke inspiratie van de instellingen [omvat], als de aanpassing daarvan aan de gewijzigde omstandigheden” (nr. 2).⁸⁰ Een herbronning en herdenken van spiritualiteit en apostolaat was dus aan de orde.

De oproep tot zelfreflectie die het Concilie aan de religieuze ordes en congregaties richtte werd alvast ter harte genomen door pater Valentinus Walgrave, die een boek schreef met de titel *Essai d'autocritique d'un ordre religieux. Les Dominicains en fin de concile*. Hierin stelde hij dat het noodzakelijk was in het apostolaat steeds een contemplatieve hou-

77 Sociale Hogeschool van grote betekenis voor arbeidersbeweging en democratie. Werd in 1922 opgericht door pater Perquy, in *Het Volk*, 8 mei 1972.

78 LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 14.3, Lijst van de oud-leraars (1922–1982), 1982 en 2/1, Professorenkorps, s.d. Het is merkwaardig dat p. Bertrand De Clercq, docent sociale filosofie aan de KU Leuven, nooit les gaf aan de School. Had hij al teveel andere lesopdrachten, of waren er in die tijd geen bijkomende krachten nodig aan de School?

79 LEUVEN, KADOC, *Archief Sociale School Heverlee*, 15.1/1, Enkele bemerkingen, s.d.

80 *Constituties en decreten van het Tweede Vaticaans Concilie VIII: Decreet over de aangepaste vernieuwing van het religieuze leven*, ed. A. VAN RIJEN, Amersfoort, 1966, p. 8–9.

ding aan te nemen; deze houding moest ervoor zorgen dat de ondernomen apostolische werken zouden doordringen zijn van een verheven christelijke inspiratie. Hij formuleerde nog een bijkomende vereiste: de dominicanen actief in het apostolaat moesten zich beperken tot “*un minimum d'organisation et de technique, ce qui leur permettra d'ailleurs de se replonger régulièrement dans le recueillement du couvent*”⁸¹.

Vervolgens beschreef Walgrave “la tendance à la ‘sédentarité’ dans les œuvres et les positions acquises”. In zijn ogen moesten de dominicanen steeds nieuwe initiatieven kunnen nemen, en daarom moest men zoveel mogelijk de vaste bezetting van posten in werken van allerlei aard vermijden. Dat dominicanen verantwoordelijkheid namen wanneer de urgentie van de situatie dit vereiste (bv. wegens de sociale wanpraktijken rond de eeuwwisseling) was evident, maar dit mocht niet verworden tot de normale toestand: “Nous risquons de nous noyer dans nos propres œuvres devenues trop nombreuses ou trop vastes, et de transformer un nombre croissant de religieux en administrateurs ou en bureaucrates [...] En quelques mots, le maintien trop rigide des œuvres existantes – parfois inspiré par un souci de présence mal compris – transforme les ‘troupes légères’ que l’Ordre devrait maintenir en campagne, en ‘hoplites’ succombant sous le poids de leur équipement”⁸².

Dezelfde ideeën zien we ook terugkomen bij pater De Vogelaere, die in de jaren van het Concilie overigens voorzitter was van de apostolaatscommissie van zijn ordesprovincie. De Vogelaere stelde dat er drie beelden bestaan van de dominicaan, nl. de dominicaan als prediker, als pastor en als apostel. De dominicaan als apostel heeft een “voorliefde [...] naar onbetreden paden en onontgonnen gebieden”⁸³ (hier kunnen we opnieuw het begin van de dominicaanse betrokkenheid in de sociale-syndicale beweging lezen). In de huidige tijd wordt dit beeld van de dominicaan echter gedeeltelijk ter discussie gesteld: “De actiemens krijgt te maken met de kritiek op elke vorm van macht zoals die in een organisatie voorkomt. Telkens weer wordt hij geconfronteerd met de vraag naar het christelijke daarin”⁸⁴. Zowel bij Walgrave als De Vogelaere klinkt de vraag door of apostolisch werk, zoals de directeursfunctie in de Sociale School, op lange termijn wel nog door de dominicanen opgenomen moest worden; of dit wel combineerbaar was met het leven als kloosterling en verzoenbaar met het specifieke charisma van de orde. Hier moet bovendien worden vermeld dat al in 1958, dus bij de benoeming van de opvolger van Walgrave, er een aantal stemmen klonken binnen het bestuur om een leek tot directeur te benoemen. Mgr. Brys, voorzitter van het inrichtend comité, had zich hier toen echter tegen verzet. Dat de leken-bestuurders voorstander waren van een ‘ont-clericalisering’ van de bestuursfunctie(s) aan de Sociale School, was iets waar de tijdsgeest ook zeker niet vreemd aan was...

81 V. WALGRAVE, *Essai d'autocritique d'un ordre religieux. Les Dominicains en fin de concile*, Brussel, 1966, p. 280.

82 V. WALGRAVE, *Essai d'autocritique*, p. 282–283.

83 V. DE VOGELAERE, *Het Imago van de Dominikaan*, in *Dominikaans Leven* 29 (1973) 1–5, p. 1.

84 V. DE VOGELAERE, *Het Imago*, p. 2.

Walgrave en De Vogelaere verwijzen in hun geschriften allebei naar de contemplatie als fundament van elke vorm van dominicaans apostolaat. De dominicaan is vooreerst *contemplator*, aldus De Vogelaere. Zo sloot hij weer aan bij het aloude adagium van de orde, nl. *contemplari et contemplata aliis tradere*. Bronnen en voorbeelden voor die contemplatie werden aangereikt door de dominicaanse traditie, waarbij men eerder wilde aansluiten “bij de begintijd, niet met de bloeitijd. Eerder Dominicus dan Thomas [...] We hebben de erfenis van Dominicus. Het is moeilijk een trouw erfgenaam te zijn [...] De trouw is niet het instandhouden van een onveranderd verleden. Trouw is scheppend [...] De oplossing van de moeilijkheid van de trouw ligt in het continuë en wisselende leven van het wezenlijke, van de inspiratie. De wijze man is hij die uit de schat van het oude en het nieuwe put”⁸⁵. De dominicanen trokken verder, op zoek naar nieuwe manieren om de vruchten van hun contemplatie te delen met anderen. Door hun werk aan de Sociale School hadden ze de hand gehad in de opleiding van honderden jonge mensen, die intussen posities bekleedden in de verschillende deelorganisaties van de christelijke zuil of zich engageerden in het christelijk maatschappelijk dienstbetoon.

Wanneer we vandaag naar de School kijken, dan lijkt er echter niet veel meer over te blijven van de dominicaanse erfenis. Het doel van de School verschoof in de loop van de tweede helft van de twintigste eeuw: in plaats van jonge mensen op te leiden tot “propagandisten” wil men nu “sociaal werkers” vormen.⁸⁶ Als aparte entiteit bestaat de School overigens ook niet meer; de integratiegolven van de voorbije twee decennia hebben ervoor gezorgd dat deze nu een campus is geworden van de University Colleges Leuven-Limburg (UCLL, deel van de Associatie-KU Leuven).

In het speciaalnummer van *De Gids op maatschappelijk gebied* dat in 1982 verscheen ter gelegenheid van de zestigste verjaardag van de Sociale School, waren enkele artikels opgenomen waarin dieper werd ingegaan op de levensbeschouwelijke identiteit van de School. Hieruit bleek hoe moeilijk het was geworden om in de (post)moderne Vlaamse context een eerder vaag discours over christendom als waardenbeleving te overstijgen en het woord ‘katholiek’ een substantiële inhoudelijke invulling te geven.⁸⁷ *Panta rhei*... kan men met Heraclitus denken, wanneer men de huidige situatie (intussen nog eens dertig jaar later) op confessioneel-levensbeschouwelijk vlak legt naast pater Perquys

85 V. DE VOGELAERE, *Het Imago*, p. 4.

86 Deze verschuiving wordt op treffende wijze beschreven in J. DE VUYST, *Van Propagandist tot Sociaal Werker*, p. 28–72.

87 Dit is vooral het geval met de bijdrage van J. VAN BOVEN, *Een poging tot persoonlijke omschrijving van de christelijke inspiratie binnen de S.H.H.*, in *De Gids op maatschappelijk gebied* 73 (1982) 490–493, p. 492–493. In het *mission statement* van de UCLL staat het momenteel als volgt omschreven: “[UCLL] is geïnspireerd door het waardevolle en veelzijdige christelijke gedachtegoed, in dialoog met en in dienst van een open, pluralistische en interculturele samenleving” (*Onze missie*; <https://www.ucll.be/over-ucll/organisatie/missie> (toegang 25.02.2016)).

hoofddoel om lekenapostels te vormen die konden worden ingezet in de katholieke sociale actie.

Ook pater Van Gestel was in 1971 al tot de vaststelling gekomen dat er nog maar weinig jongeren aan de School iets afwisten van de stichtende figuren en hun bezieling; desalniettemin sloot hij af met een positieve wens: “hopen wij dat hun geest er toch blijve voortleven: het was een geest van grootmoedigheid en sociale verantwoordelijkheidszin”⁸⁸. Ik kan mij slechts hierbij aansluiten, en de bescheiden hoop uitdrukken dat door dit artikel toch iets meer informatie over leven, denken en inspiratie van de “grondleggers en bouwers” van de Sociale School een breder publiek kan bereiken.

88 C. VAN GESTEL, *De Vlaamse Dominicanen*, p. 139.